

Et mislykket frieri

Av Isak Lundsrud i tidsskriftet ØSTFOLD, januar 1958

Av mye litt ukjent eldre Østfoldhistorie er det i regi av Østfold historielag på 1950- og 60-tallet gitt ut en del hefter om så mangt. Det er egentlig årsberetninger og regnskap ispedd artikler fra flere kjente lokalhistoriske forfattere. Her bringer vi en artikkel av Isak Lundsrud om et mislykket frieri i Trømborg så langt tilbake som i 1793.

Oppe i Indre Østfold ligger en liten idyllisk bygd, Trømborg, som er annekst til Eidsberg. Bygda og dens forhold er ikke ofte fremme i rampelyset, men for en tid siden ble den som kjent meget aktuell, takket være våre militære. Det gjaldt Trømborgfjella som øvelsesplass for flyvesenet. Foreløpig er saken stillet i bero og en får håpe at disse trakter blir liggende som hittil med sine åser, skoger og blinkende vann. En hvile for sinnet og en fryd for den som ser.

Bygda har sine gamle tradisjoner. Ved kirken ligger den berømte Mariakilden som engang var kjent langt utenfor landets grenser for sin helbredende kraft. Det gjaldt i første rekke barnesykdommer og det var mange seremonier som måtte iakttas før vannet i kilden kunne vise sin helbredende virkning. Så sent som i 1870-årene pågikk valfarten til kilden og en innsender i en av datidens store aviser klager over folks vankundighet i Østfold. Tenker vi på vår egen tid er det ingen grunn til å tro at det er et særpreg for Østfold. Det er ikke mange år siden at en kvaksalverske laget helbredelseskunster ved hjelp av vann og hun fikk stor søkning fra hele landet.

Det er imidlertid ikke overtro som en her skal fortelle om, men derimot en begivenhet som utvilsomt i lang tid var ikke bare Trømborgs, men også et par

av nabobygdene samtaleemne: Et frieri og et avslag som måtte være og var alle sladrekjerringers store begivenhet og som til slutt fikk sin avgjørelse i retten. Et noe usedvanlig sted å få et frieri avsluttet på.

Den 14. mars 1793 møtte Christian Hansen Sviu fra Trømborg opp på vårtinget for Eidsberg. Han hadde stevnet sin tidligere kjæreste, Mari Rolfsdatter Melleby, til å levere tilbake de foræringene som han hadde gitt henne i form av forlovelsesgaver. Mari hadde ifølge Christians utsagn brutt forbindelsen, men beholdt gavene. Og det var ikke småtterier som her stod på spill.

Begge to hørte til Trømborgs best funderte ætter når det gjaldt økonomi. Christians ætt var ikke gammel i Trømborg. Han var sønn av sersjant Hans Neb på Skollerud som var av en gammel soldaterfamilie. Moren Mari Erichsdatter hadde før vært gift til Norby i Os og var en datter av Erich Tollefsen Dal i Herland. Christian, som hadde tjent i Kongens livgarde i København, var antagelig av utseende en kjekk kar og han var sin mors yngste sønn. Hun var nå gammel og hadde gitt seg inn med sine midler til Christian på Sviu, noe som de eldre barn ikke likte. Hun nevnes forøvrig ikke under frieriet, men hun var også nær åtti år.

Maris ætt danner så og si opprinnelsen til alle gamle ætter i Trømborg. Hun var født på Brennemoen og hennes far Rolf Hansen hørte til Rolf-ætten, eller Røll-ætten som bygdeuttalen dengang lød, som var fra Brennemoen. Her kan den følges tilbake til bortimot 1600-tallet. Rolf hadde vært gift to ganger. I sitt første ekteskap hadde han fire sønner, og tre av dem giftet seg med tre søstre fra Krosby i Trømborg. Da Rolf ble enkemann, giftet han seg med den fjerde søster, Mari Larsdatter fra

Krosby, og hun var mot til Mari Rolfsdatter som også fikk to helbrodre. Alle Maris 6 brødre var gårdeiere i Trømborg da rettsaken kom opp, og deres etterkommere kan telles i hundrevis

Både Mari og Christian var utover de verste ungdomsomsår. Christian var 35 år, Mari eldre Når hun ikke hadde bestemt seg før,

var det antagelig fordi det var vanskelig for henne å finne et passende parti. Senere ble hun gift to ganger.

Mari motte ikke frem på tinget og heller ikke hennes formynder, broren Christen Rolfsen Melleby. Men Christian hadde tatt sine forholdsregler. Ved Mortensmessetiderhøsten før, hadde hans bror Erich Hansen Skollerud og Christen Bjørnsen Berg som "Beskikkede menn" møtt opp på Melleby spurt Mari om hun ville ekte Christian eller levere gavene tilbake. Mari ga ikke noe reelt svar, men hun sa «De folk har gjort narr nok av meg, jeg vil ikke vite mer av ham». Gavene sa hun ingenting om. Og med det svaret måtte de to gå .

Christian fører sine vitner selv om Mari ikke er til stede. Det fornemste vitne er Pernille Jensdatter Trømborg som også i andre rettssaker viser seg som et frodig og fantasifullt vitne med et inngående kjennskap til sine naboers privatliv. Pernille var av god familie, som det heter. Morfaren var Peter Bjørn på Skollerud og mormoren het Anne Cathrine Winther. På farssiden var hun av svensk ætt. Avstamningen har naturligvis ingen innflytelse på hennes utsagn, men en viss misunnelse tør ha gjort seg gjeldende, for selv satt hun ikke i de beste kår.

Pernille forteller at Christian har vært hos Mari gjentatte ganger som frier, men hun vet ikke om han har bedt om og har fått Maris ja-ord Hun kan også regne opp alle de gavene som Christian har gitt Mari og har nok også hatt den sistes fortrolighet, for Mari har bedt henne om å selge en salmebok med sølvbeslag som hun har fått av Christian fordi hun er redd for at han

vil ha den igjen. Blant de andre ting som Mari har fått, er et sølv «slavannshus», et sølvstøp og en del sølvpenger, i alt til en 30 riksdalers verdi. «Alt etter landsens skikk» står det i tingbøkene.

I mellomtiden, mens prosessen står på, er Mari blitt trolovet med en mann fra Heier i Rakkestad, Nils Olsen, og hennes tilkommede svigerfar går til motangrep ved hjelp av prokurator Hvorup på det neste ting. Kontrastevning er uttatt og nye vitner føres frem som skal bevise at Christian under sitt frieri til Mari også fridde til en annen pike. Hennes navn kommer ikke frem under de nye forhør, men den som også føres som vitne av kontrasitanten er naturligvis Pernille Trømborg. Nå blir hun spurt om det ikke er så, at Christian har pånødet Mari sine gaver, men det kan hun ikke svare på. Derimot vet også hun at Christian har forsøkt seg andre steder samtidig. Han var jo gammel ungar så det gjaldt å skynde seg.

Endelig på vårtinget 1794 faller dommen Det må ha vært et langt år for Mari som selvfølgelig har vært torturert av bygdesladder det året. Mari må utlevere gavene eller erstatte Christian med 30 riksdaler og så får hun i tillegg saksomkostningene 6 riksdaler, 3 ort og 15 skilling Dermed er saken ute av verden, men den ble husket lenge av andre.

Christian trøstet seg raskere over tapet av Mari enn over tapet av gavene I løpet av kort tid ble han gift med en pike fra Kamperud i Rødenes, men døde av tæring et par år etter, bare 39 år gammel.

Rettsaken gir et lite innblikk i datidens oppfatning av troskapsløfter og ekteskap Det deier seg, ser det ut til, i første rekke om gaver med senere sikte på medgift og arv. Så får kjærligheten komme siden om den skulle få noen sjanse til å trenge inn i et forretningsmessig sluttet ekteskap.